

Władysław Padacz

Z praktyki sądowej : Prawa i obowiązki kolegium sędziącego

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 9/3-4, 473-475

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z PRAKTYKI SĄDOWEJ

1. Prawa i obowiązki kolegium sądzącego oraz jego przewodniczącego

Do oficjała sądu kościelnego dostaje się najpierw podanie osoby, chcącej zaskarżyć ważność swego sakramentalnego związku małżeńskiego. Jeżeli z treści pisma jasno wynika, że żaden z tytułów kanonicznych w konkretnym przypadku nie znajdzie zastosowania, oficjał sam bezpośrednio podanie oddała lub żąda dalszych wyjaśnień i uzupełnień. Skoro zaś istnieją poszlaki nieważnego zawarcia związku małżeńskiego, wówczas wyznacza kolegium, złożone z wiceoficjała i dwóch sędziów, którzy sami mają zdecydować o przyjęciu lub odrzuceniu skargi powodowej. Z chwilą przyjęcia skargi przewodniczący¹ ma czuwać żeby przez cały okres toku postępowania aż do chwili zawiadomienia stron o wyroku wszystkie czynności sądowe odbywały się zgodnie z przepisami, sprawnie i w terminach wyznaczonych. Konieczne jest tu współdziałanie wszystkich zainteresowanych w procesie, a więc: sędziów, promotora, instruktora, obrońcy węzła, kancelarii sądu, stron i świadków. Lapidarnie, bo w dwóch rzeczowych zdaniach ujął zadania przewodniczącego znakomity kanonista i jeden z najlepszych znawców procedury sądowej, Roberti: „Praeses collegii habet directionem totius processus” „Debet processum moderari”.² Stąd też w pierwszym rzędzie ma dopilnować, żeby dwaj inni sędziowie wraz z nim decydowali wtedy, kiedy prawo zleca całemu kolegium, a nie tylko samemu przewodniczącemu, wydanie wiążącej decyzji. W przeciwnym razie może zaistnieć taka sytuacja, że kompetentny wyższy organ sądowy będzie zmuszony orzec, czy decyzję powziętą nie przez całe kolegium należy uznać za ważną czy też za nieważną. Niepotrzebnie wtedy strony naraża się na stratę czasu, a sąd na uszczuplenie swojej opinii, jako wzorowego trybunału. Kodeks Prawa Kanonicznego oraz instrukcja „Provida” z roku 1936 wyliczają szereg takich uprawnień, przysługujących zespołowi sędziowskiemu w składzie 3 lub 5 sędziów synodalnych lub prosynodalnych.

Przewodniczący zespołu sądzącego ma więc pamiętać, że powinien zwołać sesję wtedy, gdy chodzi o:

- a) przyjęcie lub odrzucenie skargi powodowej (kan. 1709, art. 64);
- b) odmowę przyjęcia dalszych wniosków w toku procesu ze strony obrońcy (kan. 1969, 3° i 4°). Obrońca bowiem ma prawo w każdej chwili przejrzeć akta. Skoro zaś zauważy że istnieją jeszcze inne okoliczności, przemawiające za ważnością małżeństwa, a pragnąc je wyjaśnić, może postawić odpowiedni wniosek co do powołania nowych świadków lub dostarczenia dokumentów. Sędziowie jednak mogą być zdania, że uwzględnienie wniosku obrońcy niepotrzebnie przedłuży tok postępowania w sprawie, która już dostatecznie została wyświetlona, dlatego bez szkody dla sprawy, mogą uchylić wniosek obrońcy;

¹ Jest więc nim oficjał albo jeden z wiceoficjałów.

² Por. Roberti Fr., *De Processibus*, Rmae, I, 1941, 283.

- c) dopuszczenie nowych dowodów po zamknięciu przewodu sądowego (kan. 1861 § 2). Dekret przewodniczącego w skróceniu brzmi: „Processus clauditur”. Tymczasem strony uzyskały nowe dokumenty albo odnalazły dalszych świadków, wówczas rozpatrzenie wniosku powinno odbyć się na sesji 3 sędziów, którzy zdecydują, czy te dowody przyjąć, czy odrzucić;
- d) decydowanie o sprawach wпадkowych (kan. 1839);
- e) decyzję: „dilata et compleantur acta” (kan. 1783, 201 §1). Skoro podczas dyskusji okazało się, że sprawa wymaga uzupełnienia, wówczas wspólnie podejmują odpowiednią decyzję.
- f) omawianie sprawy na sesji (kan. 1871 § 3). *Moderata discussio* jest dopuszczalna. Powinna być zawsze rzeczowa, skoro w krótkim czasie sędziowie muszą decydować o sentencji wyrokowej. Kodeks i Instrukcja mówią o sesji 3 sędziów, „soli iudices” art. 198, inni nie powinni być obecni;
- g) wydanie i podpisanie wyroku (kan. 1870, art. 198 § 2);
- h) odłożenie terminu publikacji wyroku (art. 199);
- i) powołanie promotora sprawiedliwości do sprawy (art. 16 § 1);
- j) prowadzenie sprawy na prawie ubogich (art. 237 § 1);
- k) zaniechanie prowadzenia sprawy i złożenie akt do archiwum (art. 68 § 2) o ile kolegium zarezerwowało sobie decyzję w konkretnej sprawie. Jeżeli nie ma owego zarezerwowania, wówczas przewodniczący decyduje, ale dopiero po zapytaniu obrońcy wzięła względnie promotora.

Skoro przewodniczący ma kierować całym tokiem postępowania, jego zadania w ogólnych zarysach musiały być jasno określone przez Kodeks Prawa Kanonicznego. Istotnie kilka kanonów prawa procesowego nakłada szereg obowiązków na przewodniczącego. A więc przewodniczący kolegium:

- a) podpisuje akta sprawy w przypadkach przewidzianych przez kanon 1643 § 2;
- b) reguluje zbyt obszerne wywody obrońcy (kan. 1864);
- c) wyznacza termin zebrań kolegium (kan. 1871 § 1);
- d) rozpatruje słuszność ekscepcji skierowanej przeciw sędziemu, obrońcy wzięła małżeńskiego lub przeciw promotorowi (kan. 1614 § 3);
- e) kieruje dyskusją dotyczącą sprawy i wyroku (kan. 1871 § 3, art. 68 § 1).

Zadania te nie wyczerpują jego obowiązków. Autentyczną interpretacją kanonów odnoszących się do procedury w sprawach o nieważność sakramentalnego małżeństwa, podaje instrukcja „Provida” z 1936 r., która *expressis verbis* nakłada na przewodniczącego jeszcze następujące obowiązki:

- 1) ma być obecny przy zawiązaniu sporu (art. 88). Jeżeli sędzia instruktor jest jednym z członków kolegium sądzącego, wówczas jego obowiązkiem, a nie przewodniczącego, jest dokonać zawiązania sporu;
- 2) zatwierdza formułę sporu (art. 92 § 1). Czyni to zazwyczaj na odwrocie odpowiedniego formularza, dokładnie wymieniając ustalone tytuły;
- 3) odrzuca dekretem pisma strony lub zgłoszone dowody, zmierzając do przedłużenia toku postępowania (art. 95 § 1);
- 4) własnym dekretem zarządza publikację akt sprawy (art. 175 § 2). Przed publikacją powinni przejrzeć akta: obrońca wzięła, instruktor i przewodniczący. Jeżeli zauważą braki proceduralne, koniecznie muszą być one usunięte przed publikacją. Dla przyspieszenia sesji

- wyrokowej jest bardzo wskazane, ażeby już teraz poczynili sobie odpowiednie notatki i wyciągi lub — zależnie od sprawy — nawet przygotowali wota wyrokowe;
- 5) wyznacza biegłych i ich liczbę (art. 141; 68 § 2);
 - 6) stronom i promotorowi sprawiedliwości określa terminy składania głosów obrończych (art. 179);
 - 7) wyznacza obrońcy termin składania uwag (art. 180 § 1);
 - 8) ogłasza stronę poznaną za oporną prawu (art. 89 § 2);
 - 9) określa jak długo ma trwać publikacja (art. 175 § 3);
 - 10) decyduje o dopuszczeniu trudnych do osiągnięcia dowodów (art. 95 § 2) oraz terminu ich dostarczenia (art. 68 § 2);
 - 11) nakazuje dostarczyć dokumenty (art. 68 § 2);
 - 12) w wyjątkowych przypadkach zarządza uzupełnienie akt (art. 135 § 1);
 - 13) dekretem zarządza zamknięcie procesu sądowego (art. 176, 177);
 - 14) po zamknięciu przewodu może zgodzić się na uzupełnienie akt na wniosek stron lub obrońcy wężła (art. 178 § 2), jeżeli się nie zgadza służy stronom lub obrońcy odwołanie do kolegium;
 - 15) może przedłużyć termin składania uwag przez obrońcę lub przez strony (art. 181);
 - 16) zarządza zwołanie kolegium sędziowskiego na sesję wyrokową (art. 185);
 - 17) notyfikuje ordynariuszowi tego miejsca, gdzie małżeństwo było zawarte, o 2 wyrokach pozytywnych (art. 224);
 - 18) określa, jakie honorarium mogą pobierać biegli (art. 234 2°);
 - 19) w razie prośby o przyznanie prawa ubogich lub zmniejszenia należnych opłat, pyta o zdanie promotora sprawiedliwości i obrońcy wężła małżeńskiego (art. 238 § 2).

Uprawnienia przewodniczącego oraz całego kompletu sądującego nie są wliczone taxative. Zostały tu wymienione wszystkie te, które zdarzają się w praktyce sądowej trybunałów kościelnych w Polsce. Służą one głównie do tego celu, żeby proces odbywał się sprawnie, bez niepotrzebnego przedłużenia toku postępowania i żeby wyrok zapadł po dokładnym przygotowaniu na podstawie zarówno zeznań, jak i dokumentów, oraz by wotum każdego sędziego było zgodne z sumieniem kapłańskim, orzekającym ważność lub nieważność sakramentu.

Ks. Władysław Padacz

2. Zasady Roty Rzymskiej dotyczące amencji jako przeszkody małżeńskiej

W najnowszych rocznikach *Decisiones Rotae Romanae* tj. z ostatnich dziesięciu lat (1944—1953) podano 20 wyroków z tytułu amencji. Najliczniejsze wyroki, gdyż w sumie 11 dotyczą nieważności małżeństwa z tytułu schizofrenii. Z tych wyrokami konstatacją zakończonych zostało 8 spraw, a tylko 3 wyroki ukończone orzeczeniem: non constat.

Z innych tytułów amencji w tych 10 rocznikach 2 wyroki dotyczyły hysterii, z wynikiem: non constat. Poza tym były 2 wyroki non constat z tytułu debilitatis mentis. Prócz tego po jednym wyroku z tytułu neuro-psychastenii i z tytułu amentiae actualis z wynikiem constat, oraz wyrok z tytułu zelotypia coniugalis i wyrok z tytułu exaltatio mentis, obydwie z wynikiem non constat. W końcu jeden wyrok negatywny, w którym Rota doszła do wniosku, że „de natura morbi non constare”.